

อิหร่านในมุมมองของประเทศตะวันออกกลาง

โดย ดร.อนันต์ อมาตยกุล

การกล่าวถึงอิหร่านและกลุ่มชาติอาหรับมักสร้างความสับสน ด้วยผู้คนจำนวนมากมักเข้าใจผิดว่าอิหร่านเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติอาหรับ สิ่งที่ต้องจำไว้คืออิหร่านเป็นหนึ่งในชาติอิสลามและบางครั้งในประวัติศาสตร์นั้นอิหร่านถูกผนวกรวมไว้กับอาณาจักรอิสลามอย่างยาวนานและในบางยุคสมัยเป็นอาณาจักรอิสลามแต่เพียงในนามในทางปฏิบัติหรือในความเป็นจริงแล้วเป็นอาณาจักรอาหรับ ตลอดระยะเวลาในประวัติศาสตร์ของตะวันออกกลางอิหร่านมีความขัดแย้งกับชาติเพื่อนบ้านที่มักเป็นชาติอาหรับและความขัดแย้งในอดีตนี้เองที่ก่อเกิดคตินิยมมองที่ค่อนข้างตกลึกต่ออิหร่าน บางช่วงเวลาทั้งสองฝ่ายเป็นมิตรหรือพันธมิตรต่อกันและบางช่วงเวลาอาจเป็นไปในทางตรงกันข้าม กลุ่มประเทศในตะวันออกกลางที่ตั้งอยู่ไกลออกไปอย่างกลุ่มชาติอาหรับในแอฟริกาเหนือย่อมมีมุมมองที่สับสนกว่ากลุ่มชาติอาหรับที่มีพรมแดนชิดติดอิหร่านหรือตั้งอยู่ใกล้กับอิหร่าน รวมทั้ง ประวัติศาสตร์ ยุคสมัย และความเชื่อปลีกย่อยทางศาสนาล้วนสร้างมุมมองที่แตกต่างต่ออิหร่านทั้งสิ้น

ดินแดนตะวันออกกลาง

เมื่ออิหร่านและชาติเพื่อนบ้านต่างตั้งถิ่นฐานอยู่ในตะวันออกกลาง เราจึงควรทำความรู้จักกับดินแดนแห่งนี้ เมื่อกล่าวถึงตะวันออกกลางแน่นอนว่าผู้คนส่วนมากย่อมนึกถึงคาบสมุทรอาระเบีย ที่เป็นประหนึ่งเนื้อในของตะวันออกกลาง คาบสมุทรอาระเบีย คือ ผืนดินขนาดใหญ่ที่ยื่นออกจากทวีปเอเชียออกไป โดยมีทะเลล้อมรอบ ส่วนที่กว้างที่สุดวัดได้ 1,200 ไมล์ ส่วนที่ยาวที่สุดวัดได้ 1,500 ไมล์ ส่วนบนของคาบสมุทรเกาะติดอยู่กับดินแดนวงเดือนเสี้ยวอันอุดมที่มีเขตแดนติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทางตะวันตกสุดของดินแดนวงเดือนเสี้ยวอันอุดมเป็นส่วนที่ทวีปเอเชียเชื่อมติดกับทวีปแอฟริกาตรงบริเวณที่เรียกว่าช่องแคบสุเอซและอิซหมุสแห่งเมืองอะกอบาห์ ทางตะวันออกสุดของวงเดือนเสี้ยวอันอุดมเป็นดินแดนแห่งแม่น้ำสองสาย คือ ไทกริสและยูเฟรติส ทางเหนือและตะวันออกที่เป็นส่วนยอดของวงเดือนเสี้ยวคือเทือกเขาสูงตระหง่านซับซ้อนที่ผู้อาศัยอยู่ในคาบสมุทรอาระเบียไม่เคยเข้าไปเลยก่อนสมัยอิสลาม ส่วนอื่นนอกจากนี้คือส่วนที่ติดกับน้ำ เช่น ทางตะวันตกเฉียงเหนือติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ทางตะวันตกติดกับทะเลแดง ทางทิศใต้และตะวันออกติดกับทะเลอาหรับและมหาสมุทรอินเดีย ดินแดนตามชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรเป็นที่ตั้งของเทือกเขาที่กินส่วนในของคาบสมุทรที่เป็นที่ราบสูงมิให้ได้รับฝนจากทะเล คือ แคว้นฮิญาซ ทางมุด้านใต้ของคาบสมุทรเป็นที่ตั้งของดินแดน เยเมน หรือ “อัลยะมัน” ที่มีความหมายว่า “ดินแดนแห่งสิริมงคล” ณ ที่นี้เมื่อกล่าวถึง “อาระเบีย” จะหมายถึง คาบสมุทรอาระเบีย และดินแดนวงเดือนเสี้ยวอันอุดมด้วยเช่นกัน (1) ส่วนอิหร่านนั้นตั้งอยู่จากทางตะวันออกสุดถัดจากดินแดนแห่งแม่น้ำสองสาย คือ ไทกริสและยูเฟรติส ลากต่ำลงมาถึงบริเวณอ่าวที่เชื่อมติดกับทะเลอาหรับและมหาสมุทรอินเดีย

กลุ่มชาติพันธุ์ในตะวันออกกลาง

ผู้ที่อาศัยในพื้นที่ภูมิศาสตร์ของอาระเบียเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์คอเคเซียน หรือชาวเอเชียตะวันตก คนกลุ่มนี้รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “เซไมท์” หรือ “เซมิติก” หรือ “ซามิยะส” คำว่า “เซไมท์” นี้ เป็นคำที่นักวิชาการพระคัมภีร์พันธสัญญาเดิมริเริ่มนำใช้กับคนหลายชนชาติและเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในอาระเบีย โดยเชื่อว่าคนเหล่านี้เป็นลูกหลานของเซมหรือซามบุตรของนูฮ์ (โนอา) ตัวอย่างของผู้คนในกลุ่มนี้ ได้แก่ ชาวฮีบรู ผู้สืบเชื้อสายมาจากอิสอัคหรืออิสฮาก ผู้เป็นบุตรคนหนึ่งของอับราฮามหรืออิชโรอิม และชาวอาหรับผู้สืบเชื้อสายมาจากบุตรชายคนโตของอิชโรอิม คือ อิสมาอีล หรือ ยีซมาเอล รวมถึงผู้คนเผ่าพันธุ์ต่างๆ ในตะวันออกกลางที่พูดภาษาที่อยู่ในตระกูลฮีบรูและอาหรับ โดยถือว่าคำว่าเซมิติกหรือซามิยะสนับว่าเหมาะสมที่สุดสำหรับใช้เรียกผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์นี้ ผู้คนเหล่านี้ไม่เคยอพยพออกจากบริเวณอาระเบียไปสู่ส่วนอื่นๆ ของโลก ยกเว้น กรณีของชาวฟีนิเซียน (1730 – 1570 ก่อน ค.ศ.) แต่ในดินแดนที่เป็นประเทศอิหร่านกลับเป็นมาตุภูมิของชนชาติที่มีใช้เซมิติกอย่างพวกอาหรับ ชาวอิหร่านส่วนใหญ่เป็นชาวอารยัน เช่นเดียวกับพวกอินโด-อารยันในอินเดีย และอินโด-ยูโรเปียนในยุโรป ภาษาของชาวอิหร่านจึงอยู่ในตระกูลอินโด-อารยัน มีใช้ภาษาตระกูลเซมิติกอย่างพวกอาหรับ (2)

ความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านและชาติตะวันออกกลางในอดีต

ความสัมพันธ์ในสมัยโบราณ

นักประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยเชื่อว่าชนชาติแรกๆ ที่ก่อสร้างอารยธรรมในดินแดนแห่งแม่น้ำสองสาย คือ ไทกริสและยูเฟรติสที่เป็นประเทศอิรักในปัจจุบันนี้เป็นพวกซูเมอร์เรียน และเชื่อว่าพวกซูเมอร์เรียนมิได้เป็นพวกเซมิติกแต่ใกล้ไปทางพวกอารยันนอกจากนี้ยังมีการแข่งขันกันสร้างอาณาจักรในเมโสโปเตเมีย ระหว่างอาหรับโบราณผู้สร้าง อาณาจักรบาบิโลน และ อัสซีเรียนกับ พวกซูเมอร์เรียน และ พวกซูเมอร์เรียนสูญเสียอาณาจักรให้พวกบาบิโลนใหม่ที่เป็นพวกอาหรับโบราณจวบจนถึงเวลาที่พระเจ้าไซรัสมหาราชแห่งเปอร์เซียมาพิชิตบาบิโลนใหม่ได้ ประหนึ่งพวกอารยันอีกกลุ่มหนึ่งมาปลดปล่อยพวกอารยันอีกกลุ่มให้พ้นจากการเป็นทาสของพวกอาหรับโบราณได้สำเร็จ การช่วงชิงกันเรื่องราวในอดีตเหล่านี้อาจเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีผลต่อมุมมองส่วนลึกที่มีต่อกันระหว่างอาหรับและอิหร่านในการดำเนินนโยบายใดๆ ในการแข่งขันมวลชนในอิรัก

ความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านและอาหรับในสมัยอรุณรุ่งของอิสลาม

ในช่วงเวลาที่ท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด คือลฯ เริ่มเผยแผ่ศาสนาอิสลามนั้น อิหร่านตกอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์ซัสซานีเยน ที่ก่อตั้งโดยอาร์ดาชิร์มาตั้งแต่ค.ศ. 610 ด้วยการ โคนล้มราชวงศ์ปาร์เทียน ความสัมพันธ์ระหว่างพวกซัสซานีเยนกับราชวงศ์อากิเมนิคของพระเจ้าไซรัสมหาราชที่กล่าวมาก่อนหน้านี้นับเป็นส่วนสำคัญที่สร้างบารมีแก่ราชวงศ์นี้ อีกทั้งการที่ผู้ก่อตั้งราชวงศ์และพระประยูรญาติเป็นคนมาจากแคว้นปาร์ซทางใต้ของประเทศทำให้การสืบทอดทางการเมืองจากพระเจ้าไซรัสในสมัยโบราณมีน้ำหนักเป็นอย่างยิ่ง (3) นอกจากนี้ราชวงศ์ซัสซานีเยนยังทำสงครามกับพวกโรมันและสามารถมีชัยชนะจับกุมจักรพรรดิวาเลอเรน แห่งอาณาจักรโรมัน ไบแซนไทน์ไว้ได้ในปีค.ศ. 620 ชาวอาหรับทั่วทั้งอารเบียต่างจับจ้องการทำสงครามระหว่างเปอร์เซียและโรมัน ไบแซนไทน์ บ้างเข้าข้างเปอร์เซีย และบ้างเข้าข้างโรมัน ไบแซนไทน์ เช่นที่พวกกรุยซ์แห่งเมืองมักกะฮ์ต่างพากันเอาใจช่วยให้พวกเปอร์เซียมีชัยเหนือพวกโรมัน ไบแซนไทน์ ซึ่งแม้แต่พระคัมภีร์อัลกุรอานก็ยังถ่ายทอดเรื่องนี้ไว้ในซูเราะฮ์ อัล รุม (โรมัน) ดังความหมายว่า “ อักษรอลีฟ อักษรลาม อักษรมีม พวกโรมันถูกพิชิตใน ส่วนเล็กๆของแผ่นดิน และพวกเขาภายหลังความพ่ายแพ้นี้ พวกเขาจะกลับมีชัยภายในเวลาไม่กี่ปี ” (4)

อิหร่านกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอิสลาม

แต่ภายในเวลาไม่นาน สิ่งต่างๆได้เปลี่ยน ไปอย่างรวดเร็ว เมื่อพวกเปอร์เซียเริ่มสูญเสียดินแดนให้กับพวกโรมันและตามติดด้วยการขยายตัวของอาณาจักรอิสลามเข้ามาแทนที่อาณาจักรโรมันไบแซนไทน์ จักรพรรดิ ยัซเดกริด ที่ 3 จักรพรรดิองค์สุดท้ายของเปอร์เซียสูญเสียอาณาจักรทั้งหมดให้กับเศาะฮาบะฮ์ (สาวก) และตาบิอิน (ผู้สืบศาสนาต่อจากสาวก) คนทั้งสองกลุ่มต่างล้วนเป็นชาวอาหรับทั้งสิ้น ซึ่งนักประวัติศาสตร์บางท่านมองว่าสิ่งนี้กลายเป็นมูลเหตุสำคัญในส่วนลึกที่ชาวอิหร่านในเวลาต่อมาพากันไม่ชอบสหายและสาวกของท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด คือลฯ แต่การที่กับเศาะฮาบะฮ์ (สาวก) และตาบิอิน (ผู้สืบศาสนาต่อจากสาวก)สามารถพิชิตอาณาจักรเปอร์เซียได้ทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่น่าพิศวงในทางยุทธศาสตร์การทหารแต่กระนั้นก็มีความพยายามที่จะอธิบายถึงปัจจัยแห่งความน่าอัศจรรย์นี้ นอกเหนือไปจากความสำเร็จต่อการช่วยเหลือและพระอนุมาติของอัลลอฮ์

ปัจจัยที่ทำให้อิหร่านกลายเป็นส่วนหนึ่งของภราดรภาพอิสลาม

1. ความผิดพลาดในการตั้งซิจิโพนหรือดัยซิฟูนเป็นเมืองหลวงในดินแดนอิรัก ใกล้แบกแดดในปัจจุบันซึ่งนับเป็นความเหมาะสมที่ย้ายเมืองหลวงมาเพื่อสะดวกแก่การทำสงครามกับพวก โรมันแต่ผิดพลาดที่ตั้งอยู่ในดินแดนอาหรับและอยู่ในช่วงเวลาการเริ่มก่อตั้งของอาณาจักรอิสลาม
2. การดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของจักรพรรดิเปอร์เซียต่อ ท่านนบี มุฮัมมัด คือลฯ และต่อบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้สืบทอดต่อจากท่าน นบี คือลฯ
3. ชาวอิหร่านแสวงหาความเป็นธรรม และศีลธรรมจากคำสอนของอิสลามหลังการทนทุกข์อยู่ภายใต้การปกครองของทรราชย์และขุนนางชนชาติเดียวกันที่อยู่ดิฐธรรมจึงพากันให้การต้อนรับศาสนาใหม่จากอาหรับและภายใต้การเทศนาของกับเศาะฮาบะฮ์ (สาวก) และตาบิอิน (ผู้สืบศาสนาต่อจากสาวก)

ชาวอิหร่านในสายตาชาวอาหรับในศตวรรษต้นๆของอิสลาม

1. ชาวอาหรับยอมรับในอารยธรรมอันเก่าแก่ของเปอร์เซีย แม้แต่ในสมัยท่าน นบี มุฮัมมัด ศ็อลฯ ดังกรณีที่ท่านเองได้ยอมรับคำแนะนำของสหายและสาวกชาวเปอร์เซียที่มีนามว่า ท่านสัลมาน อัลฟาริซีย์ที่ใช้เทคนิคทางการทหารของเปอร์เซียในการทำสนามเพลาะหรือขุดคูป้องกันเมืองมะดีนะฮ์
2. ชาวอิหร่านเป็นจำนวนไม่น้อยที่มีบทบาทในการพัฒนาศาสตร์ต่างๆในศาสนาอิสลามและภาษาอาหรับเช่น อิมาม อับู สะนีฟะฮ์ และอิมามเชบเวียฮ์ เป็นต้น
3. ชาวอิหร่านอีกจำนวนมากได้วางรากฐานศิลปวิทยาการต่างๆไว้ในศาสนาอิสลาม
4. ชาวอิหร่านอีกจำนวนมากได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเข้ารับใช้อาณาจักรอิสลามโดยเป็นรัฐมนตรี หรือที่ปรึกษาาราชสำนักเคาะลีฟะฮ์ตั้งแต่สมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ แต่ที่เฟื่องฟูสูงสุดสำหรับชาวอิหร่านคือสมัยราชวงศ์ อับบาสิยะฮ์และตัวอย่างตระกูลของชาวอิหร่านที่ได้ดิบได้ดีในสมัยนี้คือตระกูลบรัมะกิ และคอลิด บุตร บรัมกได้เป็นชาวอิหร่านคนแรกและเป็นผู้มิใช่ชาวอาหรับคนแรกที่ได้รับตำแหน่งวีเซียร์หรือรัฐมนตรีในสมัยเคาะลีฟะฮ์ อัลมันซูร (5) นับจากนั้นไปอีกเป็นเวลานานที่คนในตระกูลบรัมกและชาวอิหร่านอื่นๆได้เสวยสุขในอาณาจักรอับบาสิยะฮ์
5. แต่กระนั้นชาวอิหร่านก็รู้สึกว่าคุณค่าตนเองไม่ค่อยได้รับเกียรติจากชาวอาหรับ เช่นการแบ่งพลเมืองในอาณาจักรเป็นชาวอาหรับ (อะเราะบีย์ : عربي) และผู้มิใช่อาหรับ (อะอ์ญะมีย์ : أعجمي)
6. ความเป็นมาทั้งหมดในอดีตนี้นำมาซึ่งผลให้รัฐบาลอิหร่านสมัยพระเจ้าซาร์ในช่วงทศวรรษที่ 70 ดำเนินนโยบายฟื้นฟูอารยธรรมเปอร์เซียก่อนสมัยอิสลามให้เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมและอารยธรรมอิสลามที่ดูเป็นของอาหรับและดำเนินนโยบายด้านต่างประเทศแบบต่อต้านอาหรับ (anti-Arab)

รอยแยกในประวัติศาสตร์อิสลาม

นอกจากนั้นแล้วปัญหาการสืบทอดท่านศาสดา นบี มุฮัมมัด ศ็อลฯ หรือปัญหาการแต่งตั้งเคาะลีฟะฮ์ (ผู้สืบทอดการเป็นประมุขของประชาคมอิสลามต่อจากท่าน นบี มุฮัมมัด ศ็อลฯ) ทำให้ ประชาชาติมุสลิมแยกกัน ณ ทางแพร่งต่อทรรศนะที่แตกต่างกันในเรื่องนี้ โดยประชาชาติมุสลิมส่วนใหญ่คงอยู่ในกลุ่มแนวทางของกัฟเศาะฮาบะฮ์ (สาวก) และตาบิอิน (ผู้สืบศาสนาต่อจากสาวก) และตาบิอ์ ตาบิอิน (ผู้สืบศาสนาต่อจากตาบิอิน) อันเป็นกลุ่มศรัทธาชน 3 รุ่นแรกในศาสนาอิสลาม หรือเรียกว่ากลุ่มสุนหนี่ นอกนั้น ไปเป็นกลุ่มชีอะฮ์ และเคาะวาริจญ์

อิหร่านกลายเป็นดินแดนชีอะฮ์

ตั้งแต่อรุณรุ่งของอิสลามในราวคริสต์ศตวรรษที่ 7 ตามที่กล่าวมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 อิหร่านคง เป็นดินแดนของสุนหนี่ แต่กระนั้นก็ตามจำนวนของประชากรชีอะฮ์ก็เพิ่มขึ้นอย่างไม่หยุดจนถึงสมัยซาย์ อิสมาอีลที่สามารถ โคนล้ม อัก โกยุนลู (ซาย์เกะขาว) แห่งราชวงศ์ตุรกี-สุนหนี่ และสถาปนาราชวงศ์เศาะฟาเวียที่ยึดถือแนวทางชีอะฮ์ขึ้นปกครองอิหร่านได้ในค.ศ. 1502 อิหร่านจึงกลายเป็นดินแดนชีอะฮ์โดยสมบูรณ์

ในประวัติศาสตร์ราชวงศ์อับบาซียะฮ์ได้ใช้ชาวอิหร่านที่เป็นชีอะฮ์ในการโค่นล้มราชวงศ์อุมัยยะฮ์ อันเป็นราชวงศ์ที่มีฐานสนับสนุนจากชาวอาหรับเป็นหลัก และกลายเป็นภาพลักษณ์ด้านลบของชาวอิหร่านต่อชาวอาหรับจากมุมมองทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในกลุ่มชาตินิยมอาหรับในตะวันออกกลางในศตวรรษที่ 20

หลังจากสามารถสถาปนาราชวงศ์ชีอะฮ์ขึ้นปกครองอิหร่านได้แล้วราชวงศ์เศาะฟาวิย์ก็เริ่มแสวงหาผู้รู้ชีอะฮ์จากตะวันออกกลางมาเทศนาและทำแผนขยายความเชื่อในแนวทางชีอะฮ์เพื่อให้อิหร่านเป็นกลายเป็นชีอะฮ์ การปล่อยให้อุลามาอ์จากเลบานอนและดินแดนย่านอ่าวเข้าไปทำงานเผยแผ่แนวทางชีอะฮ์ดังกล่าวกลายเป็นการส่งออกแนวทางชีอะฮ์อย่างไม่ตั้งใจในอดีตของชาติอาหรับดังกล่าวและกลายเป็นมูลเหตุเบื้องหลังที่ทำให้รัฐอาหรับต่างๆ ในตะวันออกกลางหวั่นเกรงการส่งออกแนวคิดชีอะฮ์ที่อาจส่งออกจากอิหร่านกลับมายังโลกอาหรับอีกครั้งหลังการปฏิวัติ

ความขัดแย้งระหว่างอาณาจักรเศาะฟาวิย์ แห่งเปอร์เซียกับอาณาจักรออตโตมานตุรกี

นับจากศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมาอาณาจักรออตโตมานตุรกีได้กลายเป็นผู้นำโลกอิสลาม โดยเฉพาะโลกสุนหนี่ และมีความขัดแย้งทางพรมแดนกับอาณาจักรเศาะฟาวิย์ แห่งเปอร์เซียอยู่ตลอดเวลา

โลกอาหรับหลังการล่มสลายของราชวงศ์อับบาซียะฮ์ได้ตกเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรมัมลุก และเปลี่ยนผ่านจากมัมลุกไปเป็นรัฐบรรณาการของออตโตมานและได้รับอิทธิพลของความขัดแย้งดังกล่าวไปด้วย

ความสัมพันธ์อิหร่าน-อาหรับในศตวรรษที่ 20

ชาติตะวันออกกลางเปลี่ยนมุมมองต่ออิหร่านในช่วงการปฏิวัติอิสลาม

หลังการปฏิวัติอิสลาม บรรดานักวิชาการและรัฐบาลอิหร่านได้เปลี่ยนแปลงนโยบายต่อชาติตะวันออกกลาง โดยการพยายามกระชับความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศด้วยการสานเสวนา (Dialogue) และชาติตะวันออกกลางทั้งหลาย โดยเฉพาะชาติอาหรับต่างพากันตอบรับอิหร่านด้วยมิตรไมตรีอยู่ระยะหนึ่ง

แต่หลังการก่อสงครามของสออดาม (ซัดดัม) สุซัยน์ต่ออิหร่าน ได้ส่งผลให้การกระชับมิตรดังกล่าวสะดุดลง โดยมีผู้นำชาติอาหรับบางประเทศเห็นด้วยกับสออดาม (ซัดดัม) ในการรุกรานอิหร่าน

อิหร่านในมุมมองชาติอาหรับในย่านอ่าวฯต่างมีประวัติศาสตร์เกี่ยวพันกับอิหร่านจากสมัยซาสานิด (Sasanian) จวบจนสมัยอิสลามและโดยเฉพาะสมัยการตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก อิหร่านวางตัวในฐานะมิตรจวบจนอังกฤษมอบเอกราชแก่ชาติอาหรับต่างๆ เหล่านี้

หลังจากการได้รับเอกราชจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคนี้และดำเนินนโยบายถ่วงดุลย์ระหว่างซาอุดีอาระเบียและอิหร่านแต่ทั้งหมดต้องยุติลงหลังการปฏิวัติอิสลาม

ชาติเพื่อนบ้านที่เป็นอาหรับของอิหร่าน ได้แก่ บาห์เรน โอมาน สหรัฐอาหรับเอมิเรต อิรัก การ์ตา เอมเน คูเวตและซาอุดีอาระเบีย ฯลฯ ต่างมีมุมมองทั้งบวกและลบต่ออิหร่านต่างวาระต่างกรณีกันไปโดยอย่างน้อยต่างมีประเด็นปัญหาต่างๆซ่อนอยู่เบื้องหลังมุมมองของตนทั้งสิ้น

ประเด็นปัญหาอ่อนไหว

1. ประเด็นความเป็นชีอะฮ์และการปฏิบัติอิสลาม
2. ประเด็นการเรียกชื่ออ่าวเปอร์เซีย ภายหลังนโยบายชาตินิยมอาหรับประธานาธิบดี นัสเซอร์ของอียิปต์ได้ริเริ่มการเรียกชื่ออ่าวเป็นอ่าวอาระเบีย เมื่ออิหร่านประท้วงทำให้ชาติตะวันตกออกกลางคิดว่าอิหร่านต้องการเป็นชาติทรงอิทธิพลในภูมิภาค ปัญหาการเรียกชื่ออ่าวเปอร์เซียมีรายละเอียดมาก และสามารถแยกออกเป็นงานวิจัยหรือเป็นบทความเอกเทศได้
3. ประเด็นการพัฒนานิวเคลียร์เพื่อสันติวิธีของอิหร่านส่งผลต่อมุมมองทั้งบวกและลบชัดเจนที่สุดในเวลานี้

ตัวอย่างมุมมองของบาห์เรน

สมัยราชวงศ์ปาร์เลวี

ผลของการเป็นอาณานิคมของอังกฤษทำให้เกิดข้อขัดแย้งกัน โดยอิหร่านอ้างกรรมสิทธิ์เหนือบาห์เรนและเกาะในอ่าวอีกสองเกาะจากอังกฤษในช่วงเวลาที่อังกฤษกำลังจะให้เอกราชแก่บาห์เรนสมัยปฏิวัติอิหร่าน

หลังปี ค.ศ. 1979 กลุ่มชีอะฮ์ในอิหร่านในนามแนวหน้าอิสลามเพื่อการปลดปล่อยบาห์เรนพยายามก่อการปฏิวัติในปีค.ศ. 1981แต่ไม่ประสบความสำเร็จ รัฐบาลบาห์เรนแถลงอย่างไม่เป็นทางการว่าอิหร่านอยู่เบื้องหลังและมีการเนรเทศสุญญ์ตุลอิสลาม ฮาดี มุคัรรริซีย์ ผู้นำศาสนาที่เป็นชีอะฮ์ออกนอกประเทศและแน่นอนว่าที่พักพิงที่เหมาะสมที่สุดคืออิหร่านและทำให้อิหร่านดูเป็นที่ตั้งรัฐบาลอิสลามแห่งบาห์เรน กลายๆในสายตารัฐบาลบาห์เรน ขณะที่ทางการอิหร่านได้ปฏิเสธข้อกล่าวหาว่ากลุ่มอิสลามชีอะฮ์ดังกล่าวอาจได้รับแรงบันดาลใจจากอิหร่านในการปฏิวัติอิสลามแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนใดๆจากอิหร่าน ความหวาดกลัวการปฏิวัติของพลเมืองที่เป็นชีอะฮ์ทำให้รัฐบาลบาห์เรนกวาดล้างประชากรที่เป็นชีอะฮ์ และจำคุกคนนับพันและระงับความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิหร่าน แต่ในปัจจุบันได้กลับมาดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับอิหร่านอีกครั้งและมีโครงการความร่วมมือที่กระชับแน่นในหลายโครงการด้วยกัน โดยเฉพาะโครงการทางด้านเศรษฐกิจ แต่ทางฝ่ายอิหร่านยังคงวิพากษ์วิจารณ์บาห์เรนที่อนุญาตให้อเมริกาตั้งฐานทัพเรือที่ 5 ในประเทศของตน(6)

ตัวอย่างมุมมองของโอมาน

เมื่อพิจารณาจากความคลางแคลงใจของรัฐบาลบาห์เรนที่มีต่ออิหร่านแล้วเราอาจพบข้อสนับสนุนที่ดีของฝ่ายที่เชื่อว่าอิหร่านมีส่วนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อความพยายามให้มีการปฏิบัติ โคนัสม์รัฐบาลต่างๆในกลุ่มชาติอ่าวดังทฤษฎีที่ว่า

1. อิหร่านดำเนินการขยายแนวคิดการปฏิวัติออกไปในภูมิภาคต่างๆ โดยเฉพาะภูมิภาคใกล้ตัวอย่าง อ่าวเปอร์เซีย โดยปล่อยให้แนวคิดการปฏิวัติไหลผ่านกลุ่มมุสลิมชีอะฮ์ที่ต้องการวิถี การเมือง เศรษฐกิจและสังคมตามแนวทางอิษนาอะชะริยะฮ์ (ชีอะฮ์สิบสองอิมาม) ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะ กลายเป็นเชื้อเพลิงเพื่อดำเนินการปฏิวัติโค่นล้มรัฐบาลของพวกเขาทั้งหลายในอ่าวหลักฐานที่ ปรากฏความเคลื่อนไหวของอิหร่านเช่นการยุติข้อตกลงความช่วยเหลือที่ซาฮ์แห่งอิหร่านทรง กระทำไว้กับสุดต่าน กอบูสแห่งโอมานที่ให้มีทหารอิหร่านประจำการในเขตคูฟาร์เพื่อควา มั่นคงของรัฐบาลสุดต่านและปล่อยให้กลุ่มปลดปล่อยคูฟาร์เป็นดินแดนเอกราชสามารถ ดำเนินการได้รวมทั้งให้การสนับสนุนกลุ่มฝ่ายซ้ายต่างๆในโอมาน
2. อิหร่านปล่อยให้ปัจจัยต่างๆเป็นตัวผลักดันไปสู่บรรลุเป้าหมายดังกล่าวเช่นปล่อยให้กิจกรรม ทางวัฒนธรรม ศาสนาและศิลปะแบบอิสลามของเปอร์เซียฟื้นฟูจิตสำนึกและความผูกพันทาง ศาสนา หลักศรัทธา เชื้อชาติ ภาษา ฯลฯ ขณะที่การก่อสงครามของอิรักและการแข่งขันของ สหรัฐต่ออิรักถูกมองว่าเป็นกลไกในการสกัดกั้นทฤษฎีของอิหร่านทั้งสองข้อนี้ (7)

ตัวอย่างมุมมองของคูเวต

ภายหลังการปฏิวัติของอิหร่านปี ค.ศ. 1979 คูเวตเป็นชาติแรกๆที่ห่วงเกรงอิทธิพลของการ ปฏิวัตินี้ รัฐบาลคูเวตห่วงเกรงว่าประชากรของคูเวตที่เป็นชีอะฮ์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากอาจไฝ่ฝืนถึงการ ปฏิวัติอิสลามของอิหร่าน ดังนั้นเมื่อสงครามระหว่างอิรักและอิหร่านระเบิดขึ้นคูเวตจึงให้การสนับสนุน การทำสงครามของอิรักด้วยการสนับสนุนรัฐบาลอิรักในการรุกรานอิหร่านด้วยเงินจำนวนนับ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ

ในปี ค.ศ. 1985 สมาชิกกลุ่มอัล คะอ์วะฮ์ (อ่านว่า อัล คะอ์วะฮ์) อันเป็นกลุ่มชีอะฮ์ได้เดินทางได้พยายาม ลอบสังหารผู้ปกครองคูเวตในเวลานั้น

ในขณะที่สงครามอิรัก-อิหร่านยังดำเนินอยู่อิหร่านได้โจมตีเรือบรรทุกน้ำมันในอ่าวทำให้คูเวตเชื้อ เชิญทั้งรัฐเซียและสหรัฐให้เข้ามาปกป้องเรือเหล่านี้

ในปีค.ศ.1990 เมื่อเกิดสงครามอ่าวทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคูเวต-อิรักสิ้นสุดลง และ ความสัมพันธ์ระหว่างคูเวต-อิหร่านหันมามีแนวโน้มที่ดีขึ้นอีกครั้งเมื่อประธานาธิบดี มะห์มูด อะห์ มัดดี เนญาต ของอิหร่าน ได้เดินทางเยือนคูเวตอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 2006 นับเป็นการเปิดศักราชใหม่ของมิตรภาพและความร่วมมือที่หยุดชะงักไปถึง 27 ปี(8)

มุมมองของสหรัฐอาหรับเอมิเรต

ปัญหานิวเคลียร์ของอิหร่านยังสร้างความวิตกเป็นอย่างมากให้แก่คูเวตและประเทศอื่นๆใน ย่านอ่าวอย่างเช่นสหรัฐอาหรับเอมิเรตที่เพิ่งมองความเคลื่อนไหวของอิหร่านอย่างไม่สบายใจว่าอาจ ก่อให้เกิดการแข่งขันด้านอาวุธขึ้นในภูมิภาคและจะเป็นการเปิดประตูให้ชาติอภิมหาอำนาจยว โลกเข้ามาก่อสงครามด้วยเหตุผลของการป้องกันสันติภาพของโลก เซกอบดุลลอฮ์ บิน อัล นะฮ์

ยาน รัฐมนตรีต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาได้รับเอมิเรตได้กล่าวว่าโครงการนิวเคลียร์อิหร่านสร้างความวิตกเป็นอย่างยิ่ง (9) ที่จริงสหรัฐอเมริกาเหมือนชาติอิหร่านอื่นๆในอ่าวที่ได้รับผลกระทบในเรื่องอื่นๆอีกเพียงแต่ประเด็นปัญหานิวเคลียร์เป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมหนึ่งเท่านั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านและชาติตะวันออกกลางในปัจจุบัน

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านและชาติตะวันออกกลางโดยเฉพาะชาติในอ่าวนับว่าเข้าสู่ขั้นตอนใหม่ก็ว่าได้ โดยมีความไว้วางใจที่สัมผัสได้จากการดำเนินนโยบายต่างๆที่มีต่อกันทั้งในระดับรัฐต่อรัฐและภาคเอกชนต่อภาคเอกชนด้วยกัน ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และพัฒนาไปในทิศทางที่ดี มีการทำข้อตกลงระยะยาวในด้านมิตรภาพและความร่วมมือต่างๆ แม้แต่การเจรจากันเพื่อความร่วมมือทางทหารระหว่างซาอุดีอาระเบียและอิหร่านซึ่งหากเป็นผลสัมฤทธิ์ขึ้นมาได้ย่อมส่งผลต่อสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคอย่างมีอาจปฏิเสธได้ แต่สิ่งที่สร้างความวิตกต่อความสัมพันธ์ระหว่างอิหร่านและชาติตะวันออกกลางก็ยังคงไม่อาจหมดไปง่ายๆตราบไคที่ภูมิภาคตะวันออกกลางยังขาดเสถียรภาพที่แท้จริง มีการแทรกแซงของชาติอภิมหาอำนาจ มีการคงอยู่ของรัฐอิสราเอลและการยึดครองที่ฝ่ายอาหรับและชาติตะวันออกกลางอื่นๆไม่อาจยอมรับได้ ประเด็นปัญหานิวเคลียร์อิหร่านรวมทั้งประเด็นปัญหาการเติบโตของกลุ่มและขบวนการอิสลามต่างๆย่อมส่งผลต่อความขัดแย้งเดิมๆระหว่างโลกสุหนี่และชีอะฮ์ซึ่งมีอิหร่านเป็นหนึ่งในผู้ที่มีอาจหลีกเลี่ยงความพิวพันนี้ไปได้ตราบนันมวมมองของชาติตะวันออกกลางต่ออิหร่านอาจหนีไม่พ้นกรอบ บริบทและการชำระรอยของประวัติศาสตร์ไปตลอดกาล

เชิงอรรถ

(1) อนัส อมาตยกุล(2548) .บทนำแห่งศาสนาอิสลาม, คาบสมุทรอาระเบีย[online]. Available : <http://www.dranas.net/> [2007, March 9]

(2) แหล่งอ้างอิงเดียวกัน

(3) Ali, K. (1980) Study of Islamic History. Delhi : Idarah-I Adabiyati, 11

(4) พระคัมภีร์อัล กุรอาน ซูเราะฮ์ อัล รุม อายะฮ์ที่ 1-4

(5) Hitti, Philip K. (1970). History of the Arabs, The Establishment of The Abbasid Dynasty.Hong Kong : Macmillan Pubishers LTD, 294

(6) Wikipedia. (2007). Iran-Arab relations ,Bahrain [online].

Available :http://en.wikipedia.org/wiki/Iran-Arab_relations [2007,February 25]

(7) Maleki, Abbas (2001). Iran and Persian Gulf [online].

Available : <http://www.caspianstudies.com/article/Iran%20&/20Persian%20Gulf.htm>

[2007, April 18]

- (8) Wikipedia. (2007). Iran-Arab relations [online]. Available :
http://en.wikipedia.org/wiki/Iran-Arab_relations [2007,February 25]
- (9) Elias, Diana (2006). Iran's nukes concern some Arab countries. [online]. Available :
http://www.boston.com/news/world/middleeast/articles/2006/03/22/irans_nukes_concern_s
[2007, April 18]